

Dariusz Miszewski

Uniwersytet Zielonogórski

IDEA IMPERIALNA KONFEDERACJI NARODU WOBEC KONCEPCJI FEDERACYJNEJ RZĄDU GEN. WŁADYSŁAWA SIKORSKIEGO

Po przegranej wojnie z Niemcami i ZSRR we wrześniu 1939 roku w okupowanej Polsce zaczęła się tworzyć polityczno-wojskowa konspiracja. Jedną z wielu organizacji była Konfederacja Narodu, rekrutująca się głównie z przedwojennego środowiska Ruchu Narodowo-Radykalnego „Falanga”¹. Jego przywódca Bolesław Piasecki, uczestnik wojny obronnej, został aresztowany w grudniu 1939 roku przez Niemców i zwolniony w kwietniu 1940 roku po interwencji włoskiej². W tym czasie falangiści angażowali się w różne organizacje, takie jak: Pobudka, Szaniec, Unia, Znak i Stronictwo Narodowe³.

Konfederacja Narodu została powołana 28 września 1940 roku w Warszawie przez organizacje katolicko-narodowe: Grunwald, Gwardię Obrony Narodowej, Pobudkę, Tajną Armię Polski, Związek Czynu Zbrojnego, Wawel, Znak⁴. Do 28 stycznia 1941 roku KN kierował mjr Franciszek Znamirowski, potem mjr Jan Włodarkiewicz, stojący na czele Wojskowych Oddziałów Skonfederowanych, od stycznia Konfederacji Zbrojnej. W 1941 roku została wcielona do ZWZ. Jako pion polityczny, KN na czele z Piaseckim rozpadła się po wyjściu w marcu 1941 roku Pobudki, potem Znaku, Wawelu, GON, TAP, ZCZ⁵.

---

¹ C. Brzoza, *Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918-1945)*, Wielka Historia Polski, t. 9, Kraków 2001, s. 207; W.J. Muszyński, *Ruch Narodowo-Radykalny*, Encyklopedia Białych Płam (EBP), t. 16, Radom 2005, s. 38-46.

² J. Żaryn, *Bolesław Piasecki*, EBP, t. 14, Radom 2004, s. 113-117.

³ Archiwum Akt Nowych (AAN), syg. 202/II-22, Delegatura Rządu RP na Kraj (DR), Departament Spraw Wewnętrznych (DSW), *Sytuacja polityczna w kraju*, 01.06.1942, s. 67.

⁴ T. Strzembosz, *Rzeczpospolita podziemna. Społeczeństwo polskie a państwo podziemne 1939-1945*, Warszawa 2000, s. 60-61; A.K. Kunert, *Ilustrowany przewodnik po Polsce podziemnej 1939-1945*, Warszawa 1996, s. 601, 610.

⁵ AAN, syg. 202/II-22, DR, DSW, *Sytuacja polityczna w kraju*, 01.06.1942, s. 68; K. Przybyś, *Polska myśl polityczna 1939-1945*, Warszawa 2000, s. 25.

Rozpad nastąpił z powodu skrajnie nacjonalistycznego programu i autorytaryzmu Piaseckiego⁶, oskarżanego przez skłóconych z nim współpracowników o tworzenie po wrześniu organizacji narodo-socjalistycznej⁷. Przejął nazwę KN (tzw. KN II) wyłącznie dla własnego środowiska politycznego, mianując się jej komendantem głównym. Piasecki współpracował ściśle z grupami narodo-katolickimi Frontem Odrodzenia Polski i Unią, a także SN, Obozem Polski Walczącej i „Ruchem Zjednoczenia Słowian”⁸. Większość członków KN to młodzi ludzie, młodzież gimnazjalna i akademicka⁹.

Konfederacja Narodu dzieliła się na tereny (Organizacja Krajowa – na czele Jan Moszyński, po nim Hągmajer)¹⁰: propagandowo-polityczny, słowiański, młodzieżowy, kobiecy, ekonomiczny, kulturowy oraz administracyjnie na dzielnice: Polska Centralna, Lwowska, Południowo-Wschodnia i Północno-Wschodnia. Oddzielny teren wojskowy z komendantem Adolfem Gozdawą-Reuttem tworzył Uderzeniowe Bataliony Kadrowe, scalone w sierpniu 1943 roku z AK. Były one formowane do walki na kresach zachodnich i wschodnich Polski. W latach 1943-1944 walczyły z Ukraińcami, Niemcami i radzieckimi dywersantami na Wołyniu, Białostocczyźnie, Nowogródzczyźnie, Wileńszczyźnie, o Wilno i w powstaniu warszawskim¹¹.

Okręg Wileński KN wydał 14 kwietnia 1944 roku w Wilnie „Deklarację Konfederacji Narodu” wzywającą do zjednoczenia obozu narodowego w kraju, aby walczyć o Wielką Polskę. Konfederacja domagała się opracowania wspólnego programu politycznego zgodnego z polską racją stanu. Za wzór podawała ścisłą współpracę polityczno-wojskową KN, SN i Szańca na Wileńszczyźnie¹². W kwietniu 1944 roku KN weszła do Porozumienia Organizacji Narodowych, obejmującego SN, Szaniec, Ojczyznę, Pobudkę, FOP, Unię¹³.

⁶ AAN, syg. 203/VII-42, Komenda Główna Armii Krajowej, Oddział VI, Biuro Informacji i Propagandy (BIP), *Sprawozdanie*, W.I./A.VI, 01.08.1941, s. 24; syg. 202/II-22, DR, DSW, 1630, *Raport*, 24.11.1941, s. 14.

⁷ AAN, syg. 202/II-22, DR, DSW, *Raport nr 41/42*, 1636.A, 09.02.1942, s. 35; W.J. Muszyński, *Konfederacja Narodu*, EBP, t. 9, Radom 2002, s. 303-304; J. Garliński, *Polska w drugiej wojnie światowej*, Warszawa 1994, s. 138.

⁸ AAN, syg. 203/III-128, KG AK, Oddział II Informacyjno-Wywiadowczy (OI-W), *Sytuacja polityczna w kraju*, 01.02.1943, s. 14; syg. 202/III-43, DR, Departament Informacji i Prasy (DIP), *Vademecum polityczne. Ugrupowania poza „wielką czwórka”*, 22.07.1944, s. 2.

⁹ Biblioteka Narodowa, mf. 47725, *Ku imperium*, „Do Broni” 25.08.1942, nr 15, s. 2; AAN, syg. 202/II-22, DR, DSW, *Ocena ugrupowań politycznych poza stronnictwami KRP, Falanga – Konfederacja Narodu*, 31.10.1943, s. 107.

¹⁰ A.K. Kunert, *op. cit.*, s. 508; zob. Z. Kobyłańska, *Konfederacja Narodu w Warszawie*, Warszawa 1999.

¹¹ AAN, syg. 202/II-22, DR, DSW, *Ocena ugrupowań politycznych poza stronnictwami KRP, Falanga – KN*, 31.10.1943 s. 107; zob. K. Krajewski, *Uderzeniowe Bataliony Kadrowe 1942-1944*, Warszawa 1993.

¹² AAN, syg. 202/III-121, DR, DIP, Sekcja Wschodnia (SW), *Sprawozdanie sytuacyjne z Ziemi Wschodnich*, kwiecień 1944, s. 296.

¹³ AAN, syg. 203/III-128, KG AK, OI-W, *PON, Raport nr 994*, 19.08.1944, s. 60.

Biorący czynny udział w walce zbrojnej por. Piasecki został aresztowany 12 listopada 1944 roku przez NKWD w Józefowie, co sparaliżowało działalność KN¹⁴. Za deklarację współpracy z PPR w budowie „nowej Polski” został 2 lipca 1945 roku zwolniony z więzienia.

Konfederacja Narodu prowadziła imponującą działalność informacyjno-prasową: „Nowa Polska” (organ partii, ideowo-polityczny), „Fakty na Tle Idei” (od września 1941 dodatek do „NP”), „Do Broni” (polityczno-wojskowy), „Biuletyn Słowiański” (poświęcony narodom słowiańskim), „Agencja Blok Środkowoeuropejski” (z Unią), potem „Agencja Europa Środkowa”, „Nowa Polska. Wiadomości Codzienne” (informacyjny), „Nowa Polska. Nowa Wieś”, „Robotnik w Nowej Polsce”, „Młodzież Imperium”, „Powszechne Wiadomości Gospodarcze”, „Technika w Gospodarstwie Narodu”, „Sztuka i Naród” (kulturalno-literacki), „Biuletyn Wewnętrzny. Informacja Polityczna”, „Orzeł Biały. Narodowy Ruch Imperialny KN”, „Iskra” (biuletyn), „Bojowiec” (młodzieżowa formacja wojskowa „Niedźwiedzie”), „Uderzenie” (podlaski KN)¹⁵. Do 1941 roku KN wydawała prasę konspiracyjną organizacji wchodzących w jej skład¹⁶.

W odezwie do okupowanego kraju rząd RP na uchodźstwie zapowiedział 18 grudnia 1939 roku powstanie nowej organizacji politycznej między Bałtykiem, Morzem Czarnym i Adriatykiem zbudowanej na „solidarnym zespole państw słowiańskich”, aby „odpierać napór Niemiec na wschód i oddzielić Niemcy od Rosji”¹⁷. W oparciu o związek polsko-czechosłowacki gwarantowałyby pokój w Europie razem z zachodnimi sojusznikami¹⁸.

Rządy emigracyjne Polski i Czechosłowacji ogłosiły 11 listopada 1940 roku w Londynie deklarację o powojennym związku obu państw, otwartym na kraje Eu-

¹⁴ A.K. Kunert, *op. cit.*, s. 549; J. Żaryn, *op. cit.*, t. 14, s. 114-115; zob. A. Dudek, G. Pytel, *Bolesław Piasecki, próba biografii politycznej*, Londyn 1990.

¹⁵ AAN, syg. 203/VII-57, KG AK, BIP, *Wykaz prasy podziemnej warszawskiej na 15.01.1944*, s. 6; S. Lewandowska, *Polska konspiracyjna prasa informacyjno-polityczna, 1939-1945*, Warszawa 1982, s. 109; W. J. Muszyński, *KN, EBP*, t. 9, s. 310-311.

¹⁶ AAN, syg. 202/III-93, DR, DIP, *Pisma ukazujące się w Warszawie w 1940 r.*, s. 1-2.

¹⁷ *Odezwą Rządu z dnia 18 XII 1939 r. do ogółu społeczeństwa w kraju*, [w:] *Rzeczpospolita Polska czasu wojny. Dziennik Ustaw i Monitor Polski 1939-1945*, Warszawa 1999, Monitor Polski, Angers 19 XII 1939 r., rok XXII, nr 277-284.

¹⁸ E. Duraczyński, *Polska 1939-1945. Dzieje polityczne*, Warszawa 1999, s. 141; M. Pułaski, *Edvard Beneš o projektach konfederacji czechosłowacko-polskiej w latach II wojny światowej*, [w:] *Z dziejów Europy Środkowej w XX wieku*, red. M. Pułaski, Kraków 1997, s. 153-169; E. Ponczek, *Idea federacji europejskiej w polskiej myśli politycznej (1939-1945)*, [w:] *Proces integracji Polski z Unią Europejską*, red. P. Dobrowolski, M. Stolarczyk, Katowice 2001, s. 211-212; J. Sadowski, *Polscy federaliści i konfederaliści w czasie II wojny światowej*, cz. 1, „Studia Europejskie” 3/2005, s. 10-13; I. Kolendo, *O idei federacji polsko-czechosłowackiej polemicznie*, „Dzieje Najnowsze” 2/1990, s. 207-212.

ropy Środkowej¹⁹. W styczniu 1942 roku podpisały układ o powojennej konfederacji polsko-czechosłowackiej²⁰, której ZSRR był przeciwny²¹. Prorosyjskość i koniunkturalizm prezydenta Edvarda Beneša²² skłaniały rząd RP do finalizacji umowy o unii jeszcze w czasie wojny. Po zerwaniu polsko-radzieckich stosunków dyplomatycznych w 1943 roku Czechosłowacja zaprzestała rozmów o konfederacji, aby uniknąć konfrontacji z ZSRR z powodu granicy ryskiej i statusu krajów bałtyckich. Spory z Polską budziły sprawy Węgier i Zaolzia, którego zwrotu Czechosłowacja żądała. W grudniu 1943 roku Beneš zawarł z ZSRR układ o przyjaźni i wzajemnej pomocy. Przekreśliło to realizację polskiej koncepcji środkowoeuropejskiej, której nie wsparł Waszyngton²³, a z końcem 1943 roku Londyn zaniechał planów federalizacji Europy²⁴.

Budowa nowego ładu w Europie Środkowo-Wschodniej z Czechosłowacją wywołała żywą dyskusję w kraju na temat jego kształtu i roli w nim Polski. Jej zagrożenie ze strony imperializmu niemieckiego i radzieckiego zamierzano neutralizować w powiększeniu terytorium, nowym przebiegiem granic²⁵, realizacją federacji regionalnych między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym, powołując się na polską tradycję unionizmu²⁶.

Konfederacja Narodu uważała, że we wrześniu 1939 r. Polska upadła, bo napadły ją Niemcy i ZSRR. Nie mogła wrócić do przedwojennych granic nieco poprawionych kosztem Niemiec i demokracji. Po wojnie nie gwarantowały jej niezა-

¹⁹ Zakład Narodowy im. Ossolińskich, syg. 16536/II, *List Seydy do Sikorskiego*, s. 15; *Protokół posiedzenia Rady Ministrów*, 31 X 1940, s. 19-20.

²⁰ K. Przybysz, *Wizje Polski. Programy polityczne lat wojny i okupacji 1939-1944*, Warszawa 1992, s. 85-87.

²¹ H. Bartoszewicz, *Związek Sowiecki wobec federacyjnych koncepcji w Europie Środkowo-Wschodniej 1941-1948*, [w:] *Z dziejów prób integracji europejskiej. Od średniowiecza do współczesności*, red. M. Pułaski, Kraków 1995, s. 139-142.

²² J.R. Sielezin, *Idea federacji polsko-czechosłowackiej jako element gry politycznej w latach 1939-1943*, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia w polskiej myśli politycznej*, red. M. Dymarski, J. Juchnowski, Wrocław 2004, s. 147-149; J. Němeček, *Czechosłowacko-polskie koncepcje federacyjne w okresie II wojny światowej*, [w:] *Europa unii i federacji. Idea jedności narodów i państw od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. K. Ślusarek, Kraków 2004, s. 348-349; M.K. Kamiński, *Edvard Beneš kontra generał Władysław Sikorski. Polityka władz czechosłowackich na emigracji wobec rządu polskiego na uchodźstwie 1939-1943*, Warszawa 2005, s. 74-76.

²³ L. Gardner, *Strefy wpływów. Wielkie mocarstwa i podział Europy od Monachium do Jałty*, Warszawa 1999, s. 185-187.

²⁴ A. Kastory, *Winston Spencer Churchill*, Wrocław 2004, s. 258.

²⁵ AAN, syg. 203/VII-67, KG AK, BIP, *Problem przyszłych granic Polski. Materiał dla prelegentów propagandowych*, 1942, s. 11-21; R. Wapiński, *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, Gdańsk 1997, s. 258-259; B. Pasierb, *Polskie prace przygotowawcze do traktatu pokojowego z Niemcami (1939-1945)*, [w:] A. Czubiński, *Druga wojna światowa i jej następstwa*, Poznań 1996, s. 205-215.

²⁶ AAN, syg. 202/II-15, DR, DSW, *Stosunki polsko-rosyjskie*, 1943, s. 24; J. Sadowski, *Polscy federaliści i konfederaliści w czasie II wojny światowej*, cz. 2, „Studia Europejskie” 4/2005, s. 25-26.

leżności sojusze z Zachodem, ani zmodyfikowana Liga Narodów. Jedyne Polska – imperium będzie niepodległa,

[...] która na zachodzie oprze się o Odrę i Nysę Łużycką, Polska która panowanie swe rozpostrze w Prusach Wschodnich, która zwiąże się unią z Litwą, Łotwą i Estonią, ogarnie Białoruś, poda rękę nowo powstałej Ukrainie, sięgnie brzegów Morza Czarnego, [a w] przyszłości poprzez Węgry i Rumunię przyjmie pod swoje skrzydła spragnionych pokoju Słowian Południa.

Drogą dyplomatyczną i zbrojną należało rozbić Niemcy i ZSRR. Polska musiała być wielka, żeby w ogóle istnieć²⁷. Polską strefę wpływów stanowiła Europa Środkowa²⁸ w granicach dominacji Słowian; na północy Bałtyk, na zachodzie linia Szczecin-Triest (granica Europy Zachodniej i Środkowej Łąba – górny Dunaj), na południu Adriatyk, Morza Czarne i Egejskie, na wschodzie linia Leningrad – Rostów (granica Europy Środkowej i Wschodniej Don).

Wojnę z Niemcami KN przedstawiała jako konflikt słowiańsko-germański²⁹. Celem było złamanie hegemonii Niemiec w Europie, eliminacja ich wpływów od Skandynawii po Bałkany i pozbawienie ziem należących w przeszłości do Słowian. Polska granica zachodnia biegła od: wyspy Rugia, przez Uznam i Wolin, Szczecin, zachodni brzeg Odry, przed Frankfurtem na zachód, obejmując Ziemię Lubuską, Dolne i Górne Łużyce (zachodnia granica niemiecko-łużycka – linia kolejowa Calau – Kamenz), 35 km na wschód od Drezna, przez wieś Biskopica, do czeskiego Rumburka. Porty Rostock, Lubeka i Kilonia kontrolowałyby Polska, a czasowo okupowałyby Niemcy do Łaby. Port w Szczecinie i linia kolejowa na Śląsk zacieśniłyby polsko-czeską współpracę gospodarczą. Polska stałaby się główną siłą w Europie Środkowej.

Wbrew krytyce ugrupowań politycznych i władz podziemnych „Do Broni” twierdziło, że polską racją stanu było zbudowanie imperium, zgodnie z historycznym rozwojem świata. Okres międzywojenny i II wojna światowa pokazały, że

[...] po triumfach zasady samostanowienia małych narodów następuje epoka łączenia się państw w wielkie całości i że istnieć będą mogły w przyszłości imperia światowe. Aby nie mieć bytu z cudzej łaski, musi nam przyświecać cel imperialny.

Konfederacja Narodu nie chciała narzucać go siłą innym narodom, ani utrzymywać go przemocą. Na mechaniczny imperializm niemiecki i radziecki nie było miejsca w powojennej Europie. Zdaniem pisma UBK, będzie to imperializm uniwersalny, biorący

²⁷ AAN, syg. 202/III-82, DR, DIP, *Czy Polska może być niepodległa*, „Nowa Polska” (NP) 22.12.1941, nr 15, s. 72.

²⁸ BN, mf. 47717, *Granice Europy Środkowej*, „Biuletyn Słowiański” (BS) 08.11.1943, nr 6, s. 3-8.

²⁹ BN, mf. 47717, *Nasza zachodnia granica*, „BS” 20.02.1943, nr 2, s. 1-3.

[...] pod uwagę naturalne geopolityczne dążenie ludów i krajów i spajać je więzią wspólnych zadań, wspólnych poglądów, więzią ideowej i kulturalnej wspólnoty. Musi traktować imperium nie jako mechaniczną strukturę, lecz jako organizm. Musi więc zostać czas do biologicznego skonsolidowania się tego organizmu.

Proces ten będzie przyspieszony w Europie Środkowej, ale

[...] czyn polskiego imperializmu nie musi mieć charakteru gwałtu, narzuconego przymusu. Podjęty będzie w imię starodawnego za wolność naszą i waszą, [jako] siła dla dobra.

Okres międzywojenny i wybuch II wojny światowej pokazały, że Zachodowi narody środkowoeuropejskie były obojętne. Polski imperializm inspirowały egoizm narodowy i obrona tych narodów przed Niemcami i ZSRR. Przewidywał narodowy i gospodarczy rozwój jego członków. Z racji walki o granice i ustrój imperium kierownictwo w nim przypadało Polsce³⁰.

„Nowa Polska” podkreślała, że „ziemie leżące między Odrą a Dnieprem, Bałtykiem a Dunajem i Morzem Czarnym, są naturalnym terenem przeznaczonym dla życia narodowego Polaków”³¹. „Do Broni” uzasadniało, że „uzyskamy możliwości powiązania z Polską innych narodów słowiańskich, by na obszarze położonym między Niemcami a Rosją stworzyć potężne imperium”³². Nie była to zaborczość, bo „Międzymorze Bałtycko-Czarnomorskie to ziemie dla nas i ziemie, które były nasze”. Odbudowa Polski na tym obszarze była pragnieniem Polaków już w 1918 roku z racji historycznych, politycznych, strategicznych, gospodarczych i emocjonalnych. Polska od Rugii po Zatokę Fińską i do Morza Czarnego nie walczyłaby stale o swoją niezależność. Po usunięciu z tego obszaru wpływów Niemiec (Mitteleuropa, Lebensraum³³) i ZSRR (odcięcie od Bałkanów) powoła „słowiański blok geopolityczno-plemienny” („Imperium to jedność Słowian – w jedności siła”)³⁴. Mocarstwa zachodnie liczyłyby się z nią bardziej jako potęgą lądowo-morską. Wzrosłby jej potencjał gospodarczy, wewnętrzny rynek zbytu, handel z Bałkanami i Bliskim Wschodem, co rozwiązałoby problemy społeczne II RP – bezrobocie, brak ziemi rolnej, przeludnienie wsi. Poprawiłaby swoje zdolności obronne ze względu na dostęp do dwóch mórz.

Od wybuchu w czerwcu 1941 roku wojny niemiecko-radzieckiej KN mocno propagowała ideę budowy imperium na historycznych ziemiach polskich (Imperium

³⁰ BN, mf. 47725, *Imperializm i czyn*, „Do Broni” (DB) 31.03.1943, nr 4, s. 1-3.

³¹ AAN, syg. 202/III-93, DR, DIP, *Program terytorialny Polski*, „NP” 20.09.1941, nr 10, s. 177.

³² BN, mf. 47725, *Dlaczego musimy walczyć o granice*, „DB” 16.12.1942, nr 21, s. 2; *Uderzenie jako cel i środek*, „DB” 15 04 1942, nr 6, s. 1-2; *Nam nie wystarczy niepodległość*, „DB” 18.11.1942, nr 19, s. 1.

³³ A. Wolff-Powęska, E. Schulz, *Przestrzeń i polityka. Z dziejów niemieckiej myśli politycznej*, Poznań 2000, s. 26-35, 84-93.

³⁴ BN, mf. 47725, *Międzymorze bałtycko-czarnomorskie*, „DB” 29.06.1942, nr 11, s. 5.

Słowiańskie), którego mapę opublikowała w grudniu 1941 roku³⁵. W tym celu było konieczne ideowe zjednoczenie narodu i armia do jego ustanowienia³⁶. Rozpoczęła wydawanie „Biuletynu Słowiańskiego”³⁷.

W drugiej połowie lat 30. XX wieku ukazała się w Polsce mapa zachodniosłowiańskiego mocarstwa obejmującego Czechy, Słowację, Węgry, Polskę (w granicach II RP), Łużyce, Saksonię z Dreznem, Dolny Śląsk z Wrocławiem i zachodnią granicą Polski do Bałtyku. Miało być federacją lub konfederacją z prawami kulturalno-narodowymi, a Żydzi usunięci na Syberię. Związana z sanacją „Nasza Przyszłość” określiła ją „ultrasłowiańską prowokacją czeskich szowinistów, którą szerzą za cichą aprobatą kół rządzących w Pradze, a inspirowana przez bolszewików”, żeby pchnąć Polskę do wojny z Niemcami o ziemię od tysiąca lat niezamieszkiwane przez Słowian i złapać na anachroniczną ideę słowiańską endecję³⁸.

Do Imperium Słowiańskiego weszłyby narody słowiańskie bez Rosji z kierowniczą rolą Polski z powodu wielkości państwa, liczby ludności, tradycji unii państwowych i walk o niepodległość oraz niezależnej polityki zagranicznej wobec mocarstw. Większość państw środkowoeuropejskich w okresie międzywojennym uległa wpływom mocarstw europejskich, bez walki poddawały się Niemcom, którzy je okupowali, a w czasie II wojny światowej stawały się ich satelitami³⁹. Do imperium mogły przystąpić kraje bałtyckie, Węgry i Rumunia, będące od wieków w kręgu kulturowym i bliskiej współpracy z państwami słowiańskimi. Etniczność nie była bowiem jedynym warunkiem integracji, ale też słowiański unionizm, podobny rozwój historyczny, gospodarczy, kulturalny i potencjał państwowy⁴⁰. Usunięci z niego byłiby Niemcy i Żydzi⁴¹.

Konfederacja Narodu nie uznawała państwa rosyjskiego za słowiańskie i europejskie, bo zatraciło taki charakter w trakcie rozwoju historycznego poprzez niewolę tatarską, tradycję bizantyjsko-prawosławną, ekspansję w Azji, wrogość wobec Zachodu⁴². Europeizowana siłą w XVIII wieku Rosja wzorowała się na militarystycznych Prusach, a europejskość jej elit była powierzchowna. Wrogość wobec cywiliza-

³⁵ AAN, syg. 202/III-82, DR, DIP, *Imperium Słowiańskie*, „NP” 28.01.1942, s. 51.

³⁶ BN, mf. 47724, *Cel i warunki pracy niepodległościowej*, „Fakty na Tle Idei” 15.10.1941, nr 6, s. 7-8.

³⁷ BN, mf. 47724, *Biuletyn Słowiański*, „Fakty na Tle Idei” 15.09.1941, nr 4, s. 8.

³⁸ ZNiO, syg. 209944, *Mocarstwowa braterska unia słowacko-polsko-czesko-łużycka*, „Nasza Przyszłość” 05.1937, t. 52, s. 40-45.

³⁹ BN, mf. 47717, *Słowacja*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 18; *Chorwacja*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 20-22; *Bułgaria*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 23-24.

⁴⁰ BN, mf. 47717, *Rosja nie należy do Słowiańszczyzny*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 4.

⁴¹ BN, mf. 47724, *Pierwsze refleksje nad walką naszych wrogów*, „Fakty na Tle Idei” 23.05.1941, nr 1, s. 1.

⁴² *Ibidem*, s. 2-4.

cji zachodniej przeszła z Rosji carskiej na bolszewicką. Przez swoją ekspansywność od XV wieku nie była zdolna do równoprawnych stosunków z sąsiadami, a od narodów słowiańskich żądała uległości. Niemożliwe było partnerstwo państw środkowo-europejskich z ZSRR, ponieważ kraj ten nie przystawał do nich ustrojowo, politycznie, gospodarczo i kulturowo. Do tego traktował je jako cel ekspansji. Niszczył państwa i narody słowiańskie we współpracy z Niemcami lub nie udzielał im pomocy mimo sojuszu (Czechosłowacja, Jugosławia). Po napaści niemieckiej w 1941 roku ZSRR wykorzystywał swoją „słowiańskość” do rozwoju działań zbrojnych i szerzenia komunizmu w Europie Środkowej⁴³.

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich wspierał Niemcy w wywołaniu II wojny światowej i do czerwca 1941 roku odnosił z tego korzyści terytorialne i gospodarcze. W latach 1939-1941 na okupowanych ziemiach II RP eksterminował Polaków tak samo, jak Niemcy⁴⁴. Po zawarciu w lipcu 1941 roku układu z Polską Moskwa rozpoczęła ingerencję w jej sprawy wewnętrzne, zakładając komunistyczną Polską Partię Robotniczą i wysyłając radzieckie desanty wojskowe. Ich celem było wywołanie walki partyzanckiej i przygotowanie Polski na wkroczenie Armii Czerwonej⁴⁵. Od wojny niemiecko-radzieckiej KN oczekiwała, że Wielka Brytania będzie rosła w siłę, a w interesie jej i Polski, była długa i wyczerpująca wojna na froncie wschodnim⁴⁶. Zwycięstwo aliantów zachodnich oznaczało wolność Polski, a niemieckie i radzieckie jej niewolę. Imperium uodporniłoby Polskę na wpływy zachodnich mocarstw, nie zawsze pokrywające się z polskimi interesami⁴⁷. Wielka moralnie i materialnie Polska miała realizować imperializm duchowy i polityczny w oparciu o kulturę narodową i katolicką⁴⁸.

Układ z ZSRR KN oceniała jako wymuszony przez Londyn na gen. Sikorskim⁴⁹. Do treści układu nie przykładała wagi, uważając, że ZSRR będzie go realizował w zależności od sytuacji wojennej. Jeśli się nie rozpadnie w trakcie wojny, to los Polski będzie przesądzony. Za niekorzystne warunki układu odpowiadał też prezydent

⁴³ AAN, syg. 220/21, *Wszesłłowiański Kongres w Moskwie*, 11-12.08.1941, s. 1-10; *II Kongres Wszesłłowiański w Moskwie*, 04.04.1942, s. 11-19; syg. 203/VII-62, KG AK, BIP, *III Kongres Narodów Słowiańskich w Moskwie*, 09.05.1943, s. 128; syg. 207/8, *Za jedność Słowian*, „Partyzant” 20.03.1944, (*Wiec słowiańskich formacji wojskowych w Moskwie 23.II.1944 z okazji 26. rocznicy powstania Armii Czerwonej*), s. 38; syg. 202/III-31, DR, DIP, *Metody i cele sowieckiej okupacji w Polsce, Idea Wszesłłowiańska ideą pomocniczą*, „Dokumenty Chwili” 1945, nr 3, s. 145-146.

⁴⁴ BN, mf. 47724, *Na ziemiach północno-wschodnich Polski*, „Fakty na Tle Idei” 26.11.1941, nr 9, s. 2-3; mf. 47725, *Przemówienie generała Sikorskiego*, „DB” 02.12.1942, nr 20, s. 5.

⁴⁵ BN, mf. 47725, *Walczy my z komunizmem*, „DB” 02.12.1942, nr 20, s. 1.

⁴⁶ BN, mf. 47724, *Ocena sił Niemiec i Rosji*, „Fakty na Tle Idei” 04.09.1941, nr 3, s. 5-7.

⁴⁷ BN, mf. 47725, *Przemówienie generała Sikorskiego*, „DB” 02.12.1942, nr 20, s. 5.

⁴⁸ BN, mf. 47724, *Przez Polskę narodową do Polski katolickiej, nie na odwrót*, „Fakty na Tle Idei” 04.09.1941, nr 3, s. 1-3.

⁴⁹ BN, mf. 47724, *Nie ratyfikujemy*, „Fakty na Tle Idei” 15.09.1941, nr 4, s. 1-6.

Beneš, który nie czekał z podpisaniem umowy z ZSRR na Polskę. KN przypominała Benešowi, że ZSRR mimo sojuszu z 1935 roku nie pomógł Czechosłowacji przeciwko Niemcom w latach 1938-1939. Za agresję na Polskę nie poniósł żadnych konsekwencji i nie wyrzekł się terytoriów uzyskanych w sojuszu z Niemcami w Europie Środkowo-Wschodniej. Złamał wszystkie umowy o nieagresji ze swoimi sąsiadami po pakcie z sierpnia 1939 roku z Niemcami. Mimo tragicznej sytuacji w 1941 r. na froncie wschodnim żądał Prus Wschodnich. Jedyną korzyścią dla Polski było zwolnienie więźniów i tworzenie armii w ZSRR. Jako sojusznik będzie żądał od rządu RP dywersji w Polsce i organizował komunistów do walki z Niemcami i szerzenia propagandy, a formowane wojsko polskie będzie chciał wykorzystać do jej skomunizowania.

Złamanie przez ZSRR 17 września 1939 roku traktatu ryskiego dało Polsce możliwość odzyskania granicy z 1772 roku, otwierając jej drogę do mocarstwowości. Pakt Sikorski-Majski utrudnił to, ale nie przekreślił, a po wojnie i tak będzie nieważny. Tak jak za Piastów i Jagiellonów, Polska przyniesie narodom wschodnim wolność, kulturę, rozwój gospodarczy, zgodnie ze swoją misją dziejową. Po rozpadzie ZSRR narody od Morza Białego po Kaukaz będą żyły jako wolne pod jej opieką. „Nowa Polska” uważała, że gen. Sikorski powinien traktować układ z ZSRR nie jako sukces, ale jako przejaw realizmu politycznego, bo utrudniał konieczne rozszerzenie terytorium i realizację polskiej koncepcji organizacji Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁰.

„Biuletyn Słowiański” odrzucał słowianofilstwo, czy panslawizm jako idee polityczne z XIX wieku, dążące do podporządkowania narodów słowiańskich ZSRR. Propagował sławofilizm, który oznaczał „niepanslawistyczny i niesłowianofilski przejaw sympatii do narodów słowiańskich”, bez szowinizmu i ksenofobii. Sławofil był za jednością „własnego narodu ze Słowianami w celu uzgodnienia interesów i wzajemnej obrony”⁵¹.

Na ziemiach Piastów i Jagiellonów między Odrą a Dnieprem, Bałtykiem a Morzem Czarnym, na Litwie, Białorusi i Ukrainie porządek miały wprowadzać polskie dywizje⁵². KN tworzyła w tym celu Uderzeniowe Bataliony Kadrowe. Apelowala o odłożenie sporów o ustrój i reformy społeczne do wyzwolenia, ale odrzucała demokrację, socjalizm, faszyzm, komunizm, partie polityczne, walkę klas i podziały społeczne.

---

⁵⁰ AAN, syg. 202/III-78, DR, DIP, *Sojusz polsko-sowiecki*, „NP” 19.08.1941, nr 7, s. 3; E. Raczyński, *Od Narcyza Kulikowskiego do Winstona Churchilla*, Warszawa 1989, s. 88-89.

⁵¹ BN, mf. 47717, *Co to jest sławofilizm?*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 4.

⁵² BN, mf. 47725, *Mobilizacja sił uderzeniowych*, „DB” 03.06.1942, nr 9, s. 2-4; *Obrachunek sumienia*, „DB” 12.07.1942, nr 12, s. 1; *Uderzyć znaczy odebrać* *ziemie dawniej polskie*, „DB” 28.07.1942, nr 13, s. 4.

Uderzenie – Imperium Słowiańskie – uniwersalizm, to zamknięta myślowa całość, wyznaczenie wiary walczącego żołnierza, który jest dumny, że nie kto inny, a właśnie on zbuduje nowy świat⁵³.

Oceniała, że mocarstwa zachodnie rozbiją Niemcy, a te osłabią ZSRR. UBK przygotowywały się organizacyjnie, kadrowo i zbrojnie na ich upadek. KN zakładała wojnę z ZSRR bez pomocy Zachodu, jak w latach 1919-1920. O wielkiej i silnej Polsce będą decydowali w walce zjednoczeni ideą narodową Polacy, a nie konferencja pokojowa⁵⁴. Dlatego w prasie KN kładziono nacisk na jedność polityczno-wojskową i narodową, piętnującą podziały ideologiczne, polityczne i społeczne.

Wrogami Polski były Niemcy i ZSRR, dlatego KN korzystała z myśli politycznej Romana Dmowskiego i marszałka Józefa Piłsudskiego. Ale podstawę budowy polskiego imperium stanowiła synteza tradycji jagiellońskiej i piastowskiej⁵⁵. Prawo do przewodnictwa w Europie Środkowo-Wschodniej dawała Polsce świadomość dawnej wielkości, pragnienie powrotu do niej, wielkość ducha, tradycja wolnościowa, bezkompromisowa walka o niepodległość, bohaterstwo, wpływy kultury polskiej. To co nie udało się zrealizować w 1918 roku UBK zamierzały wywalczyć po klęsce Niemiec i na gruzach ZSRR, wbrew drwinom władz emigracyjnych i krajowych oraz partii politycznych w podziemiu. Partie polityczne przechodziły do przeszłości ze swoimi ideologiami, programami politycznymi i społeczno-gospodarczymi. Idea federacyjna rządu RP oraz ugrupowań emigracyjnych i podziemnych stanowiła ważny etap, ale przejściowy do Polski – imperium. „Do Broni” uważało, że porozumienia emigracyjnych rządów o konfederacji polsko-czechosłowackiej i sojuszu jugosłowiańsko-greckim, otwarte na sąsiadów, nie zapewniały bezpieczeństwa i rozwoju między Adriatykiem, Bałtykiem a Morzem Czarnym od strony Niemiec i ZSRR. Nie stanowiły też całej Słowiańszczyzny. Dlatego UBK musiała dokończyć marsz ku imperium. Siłę i potęgę polityczną, militarną, gospodarczą i kulturalną zapewni dopiero jedność narodów i jeden rząd w ramach Słowiańszczyzny, a nie porozumienia czy związki państwowe⁵⁶.

W realizacji idei imperialnej różniło Polskę od Niemiec podejście do innych narodów. W czasie II wojny światowej zaborczość, militarizm i terror były dla Niemców jedynymi motywami przy budowie i utrzymaniu spójności ich imperium. „Fakty na Tle Idei” uzasadniały, że militarizm mógł służyć jedynie jako siła zewnętrzna imperium, bo w stosunkach wewnętrznych rodził terror. Niemcy nie mieli tradycji pokojowego łączenia narodów w jeden organizm państwowy. Podkreślały, że impe-

⁵³ BN, mf. 47725, *Słowa i czyny*, „DB” 11.08.1942, nr 14, s. 1-2.

⁵⁴ BN, mf. 47725, *Armia ideowa*, „DB” 04.02.1942, nr 4, s. 1; *Układ angielsko-sowiecki*, „DB” 29.06.1942, nr 11, s. 6-7.

⁵⁵ BN, mf. 47725, *Idea wielkiego pokolenia*, „DB” 20.05.1942, nr 8, s. 1; AAN, syg. 203/VII-50, KG AK, BIP, *Rewolucje polskiego realizmu*, „NP” 31.08.1942, s. 169.

⁵⁶ BN, mf. 47725, *Ku imperium*, „DB” 25.08.1942, nr 15, s. 1-2.

rializm to „sztuka rządzenia, podporządkowywania swoim wpływom innych, sztuka umiejętnego wiązania interesów cudzych z własnymi i to właśnie w myśl realizacji ambicji własnych”⁵⁷. Z powodu barbarzyństwa i zaborczości imperium niemieckie zawali się przez rosnący opór w państwach okupowanych, mimo głoszonego hasła walki z bolszewizmem, nie mniej groźnego dla istnienia cywilizacji zachodniej⁵⁸. Przyznawały, że imperium Polacy będą musieli wywalczyć. Program budowy Wielkiej Polski wymagał: stworzenia silnej armii, budowy polskiego ładu w Europie Środkowej, utrzymania sojuszy z Zachodem, rządów autorytarnych, praw dla mniejszości za lojalność wobec państwa, rozwiązania sprawy żydowskiej na arenie międzynarodowej⁵⁹.

Różnice techniczne między I a II wojną światową pokazały, że tylko te państwa odgrywały rolę w wojnie, które posiadały znaczący potencjał przemysłowy, surowcowy i militarny. Mimo ogromnych kosztów społecznych, ZSRR rozbudował potencjał przemysłowy i zbrojeniowy, dzięki czemu Armia Czerwona stawiała zaciekły opór Niemcom⁶⁰. Do mobilizacji społeczeństwa w celu uprzemysłowienia Polski lepszy był autorytaryzm oparty na idei narodowej i katolickiej. W Imperium Słowiańskim

Polska ma być ośrodkiem najbardziej dojrzałym, który narody skupi i wychowa w zrozumieniu kości, płynących z istnienia całości, nie może więc sama być targana walką wewnętrzną⁶¹.

Należało stworzyć polski ruch, nadający idei imperialnej, narodowej i katolickiej jedność. Uniwersalizm, jako ustrój Nowej Polski, łączył interesy państwa, społeczeństwa i jednostki w jedno⁶². Zostaną odrzucone: liberalizm, parlamentaryzm, wielopartyjność, wielokulturowość, międzynarodówki polityczne, projekty paneuropejskie, a wówczas państwo będzie dobrze zorganizowane, wielkie, silne i narodowe⁶³. Konieczne było uświadomienie wszystkich warstw społecznych, aby nie kierowały się interesem grupowym, czy zawodowym – chłopci, robotnicy, inteligencja – ale narodowym⁶⁴. Problem bezrobocia, przeludnienia wsi i braku ziemi zostanie rozwią-

⁵⁷ BN, mf. 47724, *Zaborczość a imperializm*, „Fakty na Tle Idei” 15.10.1941, nr 6, s. 5.

⁵⁸ BN, mf. 47724, *Przebudzenie Europy*, „Fakty na Tle Idei” 15.10.1941, nr 6, s. 7; mf. 47717, *Protectorat*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 18; *Walki powstańcze*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 22-23; *W Czechach*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 12; *Walki powstańcze*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 13.

⁵⁹ BN, mf. 47724, *W Polsce nie będzie anarchii*, „Fakty na Tle Idei” 15.11.1941, nr 8, s. 1-4.

⁶⁰ BN, mf. 47724, *Rola mechanizacji we współczesnej wojnie*, „Fakty na Tle Idei” 29.09.1941, nr 5, s. 1-5.

⁶¹ BN, mf. 47724, *Jeden jest polski ruch*, „Fakty na Tle Idei” 15.10.1941, nr 6, s. 3.

⁶² BN, mf. 47725, *Uniwersalizm*, „DB” 17.02.1943, nr 3, s. 1.

⁶³ BN, mf. 47724, *Do firmowych działaczy katolickich*, „Fakty na Tle Idei” 01.11.1941, nr 7, s. 4; mf. 47725, *Przekleństwo mówienia*, „DB” 05.05.1942, nr 7, s. 1; *Międzynarodowa i narodowa solidarność*, „DB” 12.07.1942, nr 12, s. 5-6.

⁶⁴ BN, mf. 47725, *Chłopi walczą*, „DB” 07.01.1942, nr 1, s. 2; *O robotnikach*, „DB” 03.06.1942, nr 9, 1-2; *Nowi ludzie do polityki*, „DB” 17.06.1942, nr 10, s. 1-2.

zany nie przez nacjonalizację przemysłu i reformę rolną, czyli odbieranie własności, ale przez odzyskanie ziem zabranych Polsce przemocą przez Niemcy i Rosję⁶⁵.

„Nowy Ład” na Wschodzie Niemcy budowali od 1939 roku w nienawiści do Polski, a od 1941 roku do ZSRR, obiecując państwa narodowe Białorusinom, Estończykom, Litwinom, Łotyszom i Ukraińcom⁶⁶. Po ich „wyzwoleniu” spod okupacji radzieckiej powołali komisariaty, wbrew zasadzie etnicznej i historycznej, służące ich interesom gospodarczym i militarnym. Niemcy wykorzystywali je w administrowaniu i do zwalczania polskiego i radzieckiego ruchu oporu oraz mordowania Żydów. Utworzone w lipcu 1941 roku rządy proniemieckie w Wilnie i we Lwowie Niemcy internowali, a ruch oporu wśród swoich wschodnich „sojuszników” bezwzględnie tępiłi.

Konfederacja Narodu twierdziła, że jedynie Imperium Słowiańskie „składające się z wolnych narodów uznających nasze moralne i kulturalne prawo do przewodnictwa”, przyniesie Białorusinom i Ukraińcom rozwój kulturalno-narodowy i gospodarczy. ZSRR bowiem niszczył ich kulturę narodową i swobodny rozwój. Niemcy zaś zamierzali przekształcić ich ziemie w „Lebensraum”, za co zapłacą straszliwą cenę⁶⁷. Mimo rosnącej nienawiści do Niemców za ucisk i gospodarczą eksploatację, Ukraińcy i Białorusini nie chcieli wracać do Polski, choć bali się powrotu Rosjan⁶⁸. „BS” radził, aby zamiast na walce z Polakami Ukraińcy galicyjscy skupili się na ukraiinizacji Ukrainy radzieckiej, budując tam swoje państwo przy współpracy z Polską⁶⁹.

Bez Białorusi związanej z Polską – stwierdzało „Do Broni” – od pięciu wieków i wyzwolonej z jarzma sowieckiego Ukrainy, pozostającej pod naszą opieką i związanej z nami gospodarczo i politycznie, nie może być mowy o wolnej i Wielkiej Polsce⁷⁰.

Konfederacja Narodu widziała państwo ukraińskie za Zbruczem w unii z Polską w ramach Imperium Słowiańskiego⁷¹. Wrogość wobec polskich Ukraińców przysłała Polakom znaczenie polityczne, gospodarcze, strategiczne, terytorialne i ludnościowe (5 mln w Polsce i 40 w ZSRR) niepodległej Ukrainy dla Polski. Wskazywała, że jej potencjał rolniczy, przemysłowy, surowcowy i położenie geopolityczne

⁶⁵ BN, mf. 47725, *Gdzie jest ziemia*, „DB” 17.06.1942, nr 10, s. 5; *Nowe drogi wsi*, „DB” 06.10.1942, nr 17, s. 1-3.

⁶⁶ BN, mf. 47724, *Piąty dystrykt*, „Fakty na Tle Idei” 21.08.1941, nr 2, s. 5; *Nowy Ład niemiecki na Wschodzie*, „Fakty na Tle Idei” 15.11.1941, nr 8, s. 6-7; mf. 47717, *Sprawy ukraińskie*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 26-27.

⁶⁷ BN, mf. 47724, *Pierwsze refleksje nad walką naszych wrogów*, „Fakty na Tle Idei” 23.05.1941, nr 1, s. 1.

⁶⁸ BN, mf. 47717, *Okręg białostocki i Białorusini*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 26; *Sprawy ukraińskie*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 27; *Czy nastąpi zmiana*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 1.

⁶⁹ BN, mf. 47717, *Czy nastąpi zmiana*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 1-3.

⁷⁰ BN, mf. 47725, *Skromne postulaty PRN*, „DB” 16.12.1942, nr 21, s. 8.

⁷¹ BN, mf. 47724, *Biuletyn Słowiański*, „Fakty na Tle Idei” 15.09.1941, nr 4, s. 8; mf. 47717, *Spi-chlerz ukraiński*, „BS” 30.06.1943, s. 5.

doceniali Niemcy i ZSRR, zabiegając o jej wyłączną kontrolę⁷². Radzieccy Ukraińcy nie byli wrogami Polski, a unia polsko-ukraińska o tradycjach historycznych posiadała większą siłę równoważącą potęgę Niemiec i ZSRR niż polsko-czechosłowacka, nawet z sąsiednimi państwami. Ukraińcy nie byli tak proradzieccy jak Czesi. Podkreślała, że wzajemna walka prowadziła do zniewolenia przez Niemcy lub ZSRR. Tradycyjnie walcząca o wolność Polska nie miała moralnego prawa sprzeciwiać się ukraińskiej niepodległości. Jednak o naiwności politycznej Ukraińców świadczyło to, że wybierali wrogów Polski, którzy następnie ich niewolili. „Biuletyn Słowiański” pytał, co dała im Rosja Radziecka za brak poparcia Semena Petlury w 1920 roku sprzymierzonego z Piłsudskim; – co dostali od Niemców w czasie I i II wojny światowej. Odpowiadał, że Polacy i Ukraińcy mieli wybór „albo rzeź humańską, albo ugodę hadziacką”. Deklarował, że „chcemy silnej Ukrainy niepodległej z Kijowem, Charkowem, Rostowem do Donu” w unii z Polską, w której lojalni polscy Ukraińcy dostaną prawa obywatelskie, ale z racji „naszego większego wyrobienia polityczno-kulturalnego ogarniemy swym wpływem młode bratnie państwo”⁷³. Niepodległa Ukraina przekreśli imperializm ZSRR i Niemiec, a z pomocą Polski stanie się częścią cywilizacji zachodniej. Unia z Ukrainą musiała powstać dla dobra Polski i Słowiańszczyzny, a wzajemne urazy odrzucone⁷⁴. Problemem byli Ukraińcy i Polacy na Kresach Wschodnich.

Pod koniec 1942 roku „BS” realistycznie przyznał, że los Ukrainy będzie zależał od sytuacji wojennej w ZSRR. Ale nawet emigranci ukraińscy, będący za współpracą z Polską, żądali granicy etnicznej, gdyż dzielenie ziem ukraińskich na polskie i radzieckie uważali za sztuczne⁷⁵. Mimo trudności, „Nowa Polska” przykładała ogromną wagę do wspólnoty słowiańskiej, przypominając, że „za naszą misję uważamy przekształcenie tej wspólnoty krwi we wspólnotę celów politycznych”. W ramach słowiańskiej organizacji państwowej będzie się rozwijała kultura narodowa, bo minął czas małych państw. Ale jeśli Ukraińcy będą mordowali Polaków i budowali swoje państwo na Ziemiach Wschodnich RP, to stracą swoją dziejową szansę i Słowiańszczyznę⁷⁶. W kwietniu 1944 roku „NP” napisała, że „niezależna Ukraina i Białoruś są w tej chwili albo polityczną mrzonką, albo sowiecką rzeczywistością”⁷⁷. Żądała bez-

⁷² BN, 47717, *Humań czy Hadziacz?*, „BS” 30.06.1943, nr 5, s. 1-2; *Spichlerz ukraiński*, „BS” 30.06.1943, s. 2-4.

⁷³ BN, mf. 47717, *Humań czy Hadziacz?*, „BS” 30.06.1943, nr 5, s. 2.

⁷⁴ BN, mf. 47717, *Granice Ukrainy*, „BS” 06.12.1943, nr 7, s. 2-4.

⁷⁵ BN, mf. 47717, *Z emigracji i z ziem słowiańskich na emigracji*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 18.

⁷⁶ AAN, syg. 202/III-87, DR, DIP, *Stosunek Polski do Słowian*, „NP” 21.07.1942, nr 56, s. 43; BN, mf. 47717, *Ukraina*, „BS” 30.06.1943, s. 2; mf. 47725, *W świetle faktów*, „DB” 27.06.1943, nr 8, s. 1; *Za Bugiem krew*, „DB” 01.10.1943, nr 10, s. 3; *Opowieść o Uderzeniu*, „DB” 08.12.1943, nr 12, s. 7.

⁷⁷ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Jakie tam znowu Nowe Drogi*, „NP” 15.05.1944, nr 69, s. 134.

względnej rozprawy z oddziałami ukraińskimi na ziemiach polskich, aby chronić Polaków i ich mienie, a także lojalnych polskich obywateli ukraińskiego pochodzenia⁷⁸.

Ze względu na wspólną historię i rozwój, w przyszłości Polska, Litwa i Białoruś miały zostać połączone odnowioną unią lubelską⁷⁹. Litwini nie mogli być niepodlegli, bo ulegali ZSRR lub Niemcom przeciwko Polsce, a po wrześniu 1939 roku terroryzowali Polaków na Wileńszczyźnie i Kowieńszczyźnie⁸⁰. W ramach Polski Litwa jako jednostka autonomiczna nie zostanie ukarana za swoje zbrodnie na Żydach dokonywane we współpracy z Niemcami⁸¹.

Konfederacja Narodu popierała prawo Serbołużyczan do niezależności w ramach unii polsko-czesko-słowacko-łużyckiej jako część Imperium Słowiańskiego. W czasie wojny powstał w Polsce Serbołużycki Komitet Narodowy, który zabiegał u władz polskich w 1942 roku o uznanie i reprezentowanie interesów Serbołużyczan na arenie międzynarodowej oraz powołanie u boku wojsk polskich oddziałów serbołużyckich z jeńców z Wehrmachtu⁸². Członkowie Komitetu chcieli niepodległego państwa lub autonomii w ramach Polski.

KN krytykowała rząd RP, że ograniczał się tylko do Prus Wschodnich, Gdańska i Śląska Opolskiego⁸³, zamiast żądać granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej w celu złamania hegemonii Niemiec w Europie oraz obrony Polski i cywilizacji zachodniej. Domagała się sprzeciwu wobec żądań ZSRR odnoszących się do Prus Wschodnich z uwagi na bezpieczeństwo Polski i krajów bałtyckich. Apelowwała o przygotowanie się do włączenia Białorusi z granicą z 1772 roku oraz unii z Ukrainą po rozpadzie ZSRR⁸⁴. Rząd RP miał przygotować naród do walki zbrojnej o granice, aby zapewnić „podstawowy element siły – odpowiednią przestrzeń geograficzną”⁸⁵. Imperium Słowiańskie przeforsowałoby polskie żądania na konferencji pokojowej.

⁷⁸ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Krótkowidztwo i niedbalstwo*, „NP” 25.06.1944, nr 71, s. 148.

⁷⁹ AAN, syg. 202/I-35, DR, Biuro Prezydzialne (BP), *Wschód Polski*, „NP” 12.10.1943, nr 60, s. 149.

⁸⁰ AAN, syg. 202/II-18, DR, DSW, *Co myślą Litwini?*, Meldunek M.P.Og./23, 08.06.1942, s. 15-15a.

⁸¹ AAN, syg. 202/III-82, DR, DIP, *Litwę musimy włączyć do Rzeczypospolitej*, „NP” 04.02.1942, nr 19, s. 57; BN, mf. 47725, *Za Bugiem krew*, „DB” 01.10.1943, nr 10, s. 3.

⁸² BN, mf. 47717, *Memoriał Serbołużyckiego Komitetu Narodowego w Polsce*, „BS” 31.01.1943, nr 1, s. 1; *Łużyce i ich stosunki z Polską w okresie międzywojennym*, „BS” 31.01.1943, nr 1, s. 5-8.

⁸³ AAN, syg. 203/VII-48, KG AK, BIP, *Prawo ziemi*, „NP” 07.01.1942, s. 49; BN, mf. 47725, *Dlaczego musimy walczyć o granice*, „DB” 16.12.1942, nr 20, s. 1-2; *Skromne postulaty PRN*, „DB” 16.12.1942, nr 21, s. 8.

⁸⁴ BN, mf. 47724, *Akcja dyplomatyczna w sprawie granic Polski*, „Fakty na Tle Idei” 21.08.1941, nr 2, s. 3-4.

⁸⁵ AAN, syg. 203/VII-48, KG AK, BIP, *Prawo Ziemi*, „NP” 07.01.1942, s. 49.

Konfederacja Narodu popierała ideę gen. Sikorskiego dotyczącą związku z Czechosłowacją. Z nieufnością natomiast odnosiła się do prezydenta Beneša, który w październiku 1938 roku podał się do dymisji i opuścił kraj, zamiast przeciwstawić się zbrojnie dyktatowi mocarstw obradujących w Monachium. Oceniała negatywnie „pokojowe” poddanie się Czechosłowacji w marcu 1939 roku Niemcom oraz zgodę na kolaboracyjne rządy w Protektoracie Czech i Moraw i „niepodległej” Słowacji. Szydziła z czeskiego ruchu oporu, a czeskie władze kolaboracyjne uważała za dowód niezdolności Czechów do posiadania państwa. Mimo biernej postawy, Czesi jednak nie godzili się z okupacją, a ich ruch oporu skupił się na wywiadzie i sabotażu, a do działań zbrojnych przeszedł pod koniec wojny⁸⁶. Podpisany w lipcu 1941 roku układ czechosłowacko-radziecki bez porozumienia z Polską, KN uznała za wiązanie się Beneša z Moskwą. Liczyła, że po wojnie władzę w Czechosłowacji przejmie antybeneszowska opozycja popierająca unię z Polską⁸⁷.

Układy londyńskie ze stycznia 1942 roku, jugosławińsko-grecki i polsko-czechosłowacki o związkach państwowych, KN oceniała jako właściwy kierunek tych rządów, bo „wokół związku polsko-czeskiego zgrupują się narody zamieszkujące północną część Europy Środkowej”, a na południu wokół Jugosławii. Potem miało nastąpić „połączenie unii północnej z unią południową”⁸⁸, ułatwiając realizację idei polskiego imperium⁸⁹. Pod koniec 1942 roku domagała się od rządu RP, aby już w czasie wojny budował ściśle formy wzajemnej współpracy z Czechosłowacją⁹⁰. Opowiadała się za federacją ze swobodnym rozwojem kulturalno-narodowym⁹¹, ale bez czeskiej dominacji gospodarczej. Dostrzegała problemy we wzajemnych stosunkach – ZSRR, Węgry, Zaolzie. Mimo wspólnego pochodzenia Polaków i Czechów, sąsiedztwa, czy koncepcji związków państwowych z sąsiadami, to różnice z powodu rozwoju historycznego, geopolitycznego, społeczno-narodowego, kulturalnego spowodowały odmienne postrzeganie świata⁹². Jednak „Wiadomości Codzienne” stwierdzały, że

⁸⁶ A. Wolff-Powęska, *Oswojona rewolucja. Europa Środkowo-Wschodnia w procesie demokratyzacji*, Poznań 1998, s. 239; M. Mareš, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Republiki Czeskiej* [w:] *Europa Środkowa, dekada transformacji. Republika Czeska*, red. B. Albin, W. Baluka, Wrocław 2005, s. 238.

⁸⁷ BN, mf. 47724, *Biuletyn Słowiański*, „Fakty na Tle Idei” 15.09.1941, nr 4, s. 8; mf. 47717, *Słowacja*, „BS” 30.06.1943, nr 5, s. 6.

⁸⁸ AAN, syg. 203/VII-48, KG AK, BIP, *Deklaracja polsko-czeska*, „NP” 04.02.1942, nr 19, s. 115.

⁸⁹ BN, mf. 47725, Sojusz Grecji z Jugosławią i konfederacja polsko-czechosłowacka, „DB” 04.02.1942, nr 4, s. 5; *Po 1. września*, „DB” 08.09.1942, nr 15, s. 2.

⁹⁰ BN, mf. 47717, *Z emigracji i z ziem słowiańskich na emigracji*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 16-17; mf. 47725, *Przemówienie generała Sikorskiego*, „DB” 02.12.1942, nr 20, s. 5.

⁹¹ BN, mf. 47717, *Poezja czeska*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 5; *Konfederacja polsko-czeska*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 9.

⁹² BN, mf. 47717, *Czeski i polski styl życia*, „BS” 15.05.1943, nr 4, s. 3-5.

[...] żałować jedynie należy, że owa federacja jest dotychczas tak mało skonkretyzowana i że napoczęte prace, mające na celu stworzenie ścisłych związków między poszczególnymi narodami Środkowej Europy, posuwają się naprzód prawdziwie żółtym krokiem⁹³.

„Biuletyn Słowiański” odrzucał fikcję narodu czechosłowackiego⁹⁴, antagonizującą Słowaków z Czechami, co wykorzystali sąsiedzi. Potępiał proniemiecką Słowację za napaść na Polskę we wrześniu 1939 roku i okupację jej terytorium oraz za aresztowania polskich kurierów i kopiowanie hitleryzmu, ale nie odmawiał jej prawa do niepodległości i udziału w unii polsko-czeskiej. Czesi i Słowacy musieliby przestać ulegać wpływom Niemiec i ZSRR. „BS” uważał państwo czechosłowackie za lepiej organizacyjnie, kulturowo i gospodarczo przygotowane do unii niż Polska⁹⁵. Stanowiło to ogromną szansę dla jej powojennego rozwoju gospodarczego. KN nie rozstrzygnęła problemu dostosowania ustrojów obu państw, skoro w Polsce odrzucała liberalny kapitalizm, demokrację parlamentarną, system partyjny.

Po ujawnionym w 1943 roku sporze polsko-radzieckim strona czechosłowacka deklarowała dalsze rozmowy o związku z Polską, ale jego wprowadzenie uzależniła od głosowania powszechnego w obu państwach. Zapowiedziała odnowienie przedwojennej Małej Ententy (Rumunia, Jugosławia)⁹⁶ i rozszerzenie o Austrię konfederacji z Polską. W jej ramach równoważyłaby wpływy Polski, która chciała przyjąć w pierwszej kolejności Litwę i Węgry.

W czerwcu 1943 roku Beneš stwierdził, że wojna wykazała konieczność ściślej współpracy Polski, Czechosłowacji i ZSRR przeciwko „Drang nach Osten”⁹⁷. Dalsze rozmowy z Polską jednak uzależnił od rozwiązania jej sporu z ZSRR, zgłaszając swoje pośrednictwo. Domagał się od Polski zgody na granice czechosłowackie z września 1938 roku, a sam uznał roszczenia ZSRR do linii Curzona. Odrzucał kompromis co do podziału Zaolzia⁹⁸. „BS” napisał złośliwie, że zapowiadający się od połowy 1943 roku Beneš został wreszcie przyjęty w grudniu w Moskwie przez Stalina, z którym zawarł układ o wzajemnej pomocy i powojennej współpracy⁹⁹, otwarty

⁹³ AAN, syg. 202/I-32, DR, BP, *Polska polityka zagraniczna*, „Nowa Polska. Wiadomości Codzienne” 26.11.1942, nr 34, s. 65.

⁹⁴ BN, mf. 47717, *Sprawa Słowacka*, „BS” 15.05.1943, nr 4, s. 1-3; Masaryk: *w ciągu jednej generacji nie będzie już różnicy między obydwojma gałęziami naszej rodziny narodowej*, w: J. Gruchała, Tomasz G. Masaryk, Wrocław 1996, s. 185; Beneš: *jeżeli w tym kraju ktoś uważa się za członka narodu słowackiego, to nie mam nic przeciwko temu, aczkolwiek z naukowego punktu widzenia jestem przekonany, że istnieje tylko naród czechosłowacki*, w: J. Tomaszewski, *Czechy i Słowacja*, Warszawa 2006, s. 155.

⁹⁵ BN, mf. 47717, *Polski a czeski potencjał gospodarczy*, „BS” 06.12.1943, nr 7, s. 4-6; *Potencjał gospodarczy czeski: rolnictwo czeskie*, „BS” 24.12.1943, nr 8, s. 3-6.

⁹⁶ BN, mf. 47717, *Sprawy czeskie*, „BS” 15.05.1943, nr 4, s. 8.

⁹⁷ BN, mf. 47717, *Czechy*, „BS” 30.06.1943, nr 5, s. 5.

⁹⁸ AAN, syg. 202/III-117, DR, DIP, *Sekcja Wschodnia, Polityka zagraniczna Polski*, notatka 09.1943, s. 2.

⁹⁹ BN, mf. 47717, *Czechy*, „BS” 06.12.1943, nr 7, s. 7; *Czechy*, „BS” 24.12.1943, nr 8, s. 6-7.

dla Polski. Uznał, że Beneš przekreślił niezależność Czechosłowacji, odrzucając na rozkaz Stalina konfederację z Polską.

„Biuletyn Słowiański” uważał, że Węgry są czynnikiem równowagi w Europie Środkowej łączącym Słowian z północy i południa, a ich izolację wykorzystywały Niemcy¹⁰⁰. Takiej roli nie odgrywała Rumunia, która we wrześniu 1939 roku nie wywiązała się z sojuszu z Polską. W 1940 roku na rozkaz Berlina oddała bez walki Siedmiogród Węgrom i Dobrudżę Bułgarii, a Besarabię i Bukowinę ZSRR. Po powstaniu Ukrainy jej znaczenie od Wschodu będzie nieistotne. Zagadnienie węgiersko-słowiańskie należało rozwiązać kompromisowo. „BS” proponował przebudowę terytorialną obszaru naddunajskiego na zasadzie etnicznej, z uwzględnieniem polskich interesów. Ruś Podkarpacka została przy Węgrzech dla granicy z Polską, separując Czechów od spraw ukraińskich i zapobiegając przekazaniu jej ZSRR przez Beneša. Granica Węgier ze Słowacją i Chorwacją biegłaby według zasady etnicznej. Granica etniczna z Serbią była niemożliwa, dlatego do Węgier powinny należeć północna Baczka i zachodni Banat, a do Serbii południowy Banat. Za brak możliwości powrotu do granicy z Węgrami z kwietnia 1941 roku Jugosławia otrzymałaby od Austrii południowy Burgenland, a północny Słowacja. Za włączenie do federacji bałkańskiej Bułgaria zgodziłaby się na poprawki graniczne dla Jugosławii. Dostałaby za to od Rumunii Dobrudżę po Dunaj, granicząc z Polską, która jak za Jagiellonów zajęłaby rumuńską Bukowinę i Mołdawię z ujściem Dunaju do Morza Czarnego, odcinając ZSRR od Bałkanów. Powstałyby dwa połączenia Słowian Zachodnich z Południowymi. Rumunia nie odzyskałaby Siedmiogrodu od Węgier.

Wielka Jugosławia złączona z Polską, jednocząc Słowiańszczyznę na północy Europy Środkowej, utworzyłaby blok środkowoeuropejski powstrzymujący Niemcy i ZSRR¹⁰¹. W skład Wielkiej Jugosławii weszłaby Albania o statusie republiki, a Bułgaria na zasadzie unii personalnej. Uniknęłaby kary za współpracę z Niemcami i znikłby ich spór o Macedonię. Chorwaci byłiby równi z Serbami, ale ci kierowałiby państwem w nagrodę za walkę z okupantami¹⁰² i o jedność Słowian. Scentralizowana Wielka Jugosławia odzyskałaby ziemie słowiańskie od Austrii i Włoch¹⁰³.

Konfederacja Narodu ubolewała, że Bułgaria, Chorwacja, Rumunia, Słowacja i Węgry nie opuściły w 1943 roku Niemców ani po Stalingradzie, ani po kapitulacji Włoch¹⁰⁴. Krytykowała je za uległość i naśladowanie hitleryzmu oraz okupację są-

¹⁰⁰ BN, mf. 47717, *Sprawa Węgier na tle zagadnień słowiańskich*, „BS” 31.01.1943, nr 1, s. 2-4.

¹⁰¹ BN, mf. 47717, *Dlaczego Wielka Jugosławia*, „BS” 05.04.1943, nr 3, s. 1-2.

¹⁰² BN, mf. 47717, *Walki powstańcze*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 22-23; *Jugosławia*, „BS” 15.05.1943, nr 4, s. 6-7; *Jugosławia*, „BS” 24.12.1943, nr 8, s. 7.

¹⁰³ BN, mf. 47717, *Dlaczego Wielka Jugosławia*, „BS” 05.04.1943, nr 3, s. 2-3.

¹⁰⁴ BN, mf. 47717, *Węgry i Rumunia*, „BS” 20.02.1943, nr 2, s. 7-8; *Słowacja*, „BS” 30.06.1943, nr 5, s. 6; *Bułgaria, Węgry, Rumunia*, „BS” 06.12.1943, nr 7, s. 8; *Węgry*, „BS” 24.12.1943, nr 8, s. 8;

siadów. Uważała jednak, że kraje te były niezbędne do zbudowania nowego ładu w Europie Środkowej¹⁰⁵. „Karą” dla nich miała być kierownicza rola walczących z państwami osi Polaków (Imperium Słowiańskie) i Serbów (Wielka Jugosławia) oraz zmiany terytorialne niezbędne, aby stworzyć trwałą, bezpieczną, odporną na wpływy mocarstw i zdolną do rozwoju związek państw.

Prasa KN popierała powojenną integrację Europy przez regionalne związki państw według koncepcji gen. Sikorskiego, który często spotykał się w siedzibie rządu RP w Londynie z reprezentantami rządów emigracyjnych Belgii, Czechosłowacji, Wolnej Francji, Grecji, Holandii, Jugosławii, Luksemburga i Norwegii¹⁰⁶. Ich współpraca miała przeciwdziałać tworzeniu stref wpływów w Europie. Chwaliła gen. Sikorskiego za pozyskanie dla federacji środkowoeuropejskiej Stanów Zjednoczonych i środowisk emigracyjnych z Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów, a także z państw satelickich III Rzeszy¹⁰⁷.

Po Stalingradzie KN brała pod uwagę, że po wypędzeniu Niemców z ZSRR Polska może być częścią jego imperialnej polityki sowyetyzacji Europy. Liczyła, że osłabioną przez Niemców Armię Czerwoną powstrzyma zjednoczony naród, podobnie jak w 1920 roku¹⁰⁸. Po żądaniach ZSRR odnoszących się do części terytorium Polski i ujawnieniu jego zbrodni w Katyniu w 1943 roku odmawiała mu prawa stanowienia ładu pokojowego, jako państwu zbrodniczemu, agresywnemu wobec sąsiadów i dążącemu do podbojów¹⁰⁹. Podkreślała, że albo „Polska będzie samodzielnym gospodarzem na Międzymorzu Bałtycko-Czarnomorskim, albo zginie”¹¹⁰. Uzasadniała, że Polska walczy o historyczne granice od Odry po Dniepr, aby zapewnić niezależność i rozwój sobie oraz narodom Europy Środkowej¹¹¹, i uwolnić „Ukraińców, Białorusinów oraz inne ludy spod bolszewickiego jarzma i udostępnić im dobrodziejstwa zachodniej kultury”¹¹². Londyn i Waszyngton krytykowała za zamiar dopuszczenia ZSRR do współrządzenia światem, co było „rzeczą nie tylko

mf. 47725, *Próbne baloniki pokojowe*, „DB” 31.03.1943, nr 4, s. 4; *Z polityki i z frontu*, „DB” 08.12.1943, nr 12, s. 3.

¹⁰⁵ BN, mf. 47717, *W obronie Chorwatów i Bułgarów*, „BS” 24.12.1943, nr 8, s. 1-3.

¹⁰⁶ BN, mf. 47725, *Sprawy polskie na szerokim świecie*, „DB” 20.01.1942, nr 2, s. 6; mf. 47717, *Na emigracji*, „BS” 11.1942, nr 9, s. 12; *Kronika słowiańska*, „BS” 20.02.1943, nr 2, s. 7; E. Raczyński, *W sojusznicy Londynie. Dziennik ambasadora Edwarda Raczyńskiego 1939-1945*, Londyn 1960, s. 130, 154; J. Pomian, *Józef Retinger, życie i pamiętniki „szarej eminencji”*, Warszawa 1990, s. 122, 130-133; G. Witkowski, *Józef Retinger. Polski inicjator integracji europejskiej*, Warszawa 2000, s. 70-74.

¹⁰⁷ BN, mf. 47717, *Z emigracji i z ziem słowiańskich na emigracji*, „BS” 10.1942, nr 8, s. 16-18; mf. 47725, *Sikorski wrócił do Londynu*, „DB” 03.02.1943, nr 2, s. 7.

¹⁰⁸ AAN, syg. 202/II-22, DR, DSW, *Nasz stosunek do ZSRR*, „NP” 13.02.1943, nr 46, s. 151.

¹⁰⁹ BN, mf. 47725, *W świetle faktów*, „DB” 15.05.1943, nr 6, s. 1.

¹¹⁰ AAN, syg. 202/III-80/t. 1, DR, DIP, *Ludzie bez ojczyzny*, „NP” 10.03.1943, nr 47, s. 144.

¹¹¹ BN, mf. 47725, *Wielkość i niepodległość*, „DB” 27.06.1943, nr 8, s. 1-3; *Armia i naród*, „DB” 19.07.1943, nr 9, s. 2; *Między wschodem a zachodem*, „DB” 19.07.1943, nr 9, s. 4.

¹¹² BN, mf. 47727, *W imię Europy*, „DB” 15.05.1943, nr 6, s. 2.

niedemokratyczną, ile po prostu nieludzką”. ZSRR już „dusił i eksploatował dziewięćdziesiąt milionów wolnych, białych ludzi”, a pod „grozą barbarzyńskiego zalewu pozostawało następnych sto milionów kulturalnych Europejczyków”¹¹³.

W połowie 1943 roku „Nowa Polska” podkreślała, że organizacja Europy Środkowej była jednym z najważniejszych zadań Polski, ale musiała być atrakcyjna politycznie i gospodarczo¹¹⁴.

Między Niemcami a Rosją – przypominała „NP” – istnieć może tylko wielka i potężna Polska, [a nie] w stylu Holandii czy Drugiej Rzeczypospolitej. Taka jest zasadnicza treść polskiego uniwersalistycznego neoimperializmu¹¹⁵.

Siły przeciwko agresji Niemiec i ZSRR państwa i narody słowiańskie musiały szukać w jedności „i to nie w związku państw, lecz państwie związkowym Polskim Imperium Słowian”¹¹⁶. Utrzymałyby tak niezależność, stałyby się czynnikiem równowagi sił, pozostały w kręgu cywilizacji zachodniej i uniezależniły od wpływów wielkich mocarstw.

Po śmierci gen. Sikorskiego w lipcu 1943 roku „Biuletyn Słowiański” domagał się od rządu Stanisława Mikołajczyka realizacji jako politycznego testamentu „idei federacji narodów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej”, materializującej się w postaci związków polsko-czechosłowackiego i jugosłowiańsko-greckiego. Ta „genialna, mająca wszelkie widoki powodzenia z uwagi na dobro i pokój przyszłej Europy” koncepcja, „stała się dzięki Sikorskiemu najbardziej żywotnym dzisiaj zagadnieniem, pilnie i wszechstronnie rozpatrywanym” przez narody okupowanej Europy, których był rzecznikiem wobec Wielkiej Trójki. Zbudował silną pozycję międzynarodową Polski, organizując sfederowaną Europę¹¹⁷.

Po Stalingradzie mocarstwa zachodnie niepokoiły jednostronne działania ZSRR¹¹⁸, który w 1943 roku ujawnił ośrodki władzy komunistycznej dla państw środkowoeuropejskich. W okupowanej Europie aktywizowali się komuniści, mimo rozwiązania Kominternu¹¹⁹. Dla jedności przeciwko Niemcom na konferencjach w Moskwie i Teheranie w 1943 roku alianci zachodni odstąpili od zasad Karty Atlantyckiej (1941) pod wpływem żądań Moskwy, godząc się na podział świata na

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ AAN, syg. 202/III-87, DR, DIP, *Organizacja Europy Środkowej*, „NP” 22.06.1943, nr 55, s. 51.

¹¹⁵ AAN, syg. 202/III-80/t. 2, DR, DIP, *Polska racja stanu*, „NP” 21.07.1943, nr 56, s. 498.

¹¹⁶ BN, mf. 47725, *Imperium to jedność Słowian – w jedności siła*, „DB” 08.12.1943, nr 12, s. 1.

¹¹⁷ BN, mf. 47717, *Testament Sikorskiego*, „BS” 08.11.1943, nr 6, s. 1-3.

¹¹⁸ BN, mf. 47725, *Stosunki z Rosją w świetle prasy zagranicznej*, „DB” 31.03.1943, nr 4, s. 6; *Po co Eden pojechał do Waszyngtonu*, „DB” 31.03.1943, nr 4, s. 7-8; *Komentarze*, „DB” 08.12.1943, nr 12, s. 3.

¹¹⁹ AAN, syg. 202/II-37, DR, DSW, *Państwowy Korpus Bezpieczeństwa*, St./insp. R. t. nr 30/II, Sprawozdanie za 14-21.08.1943, 25.08.1943, s. 82; BN, mf. 47725, *NKWD Warszawa*, „DB” 01.06.1943, nr 7, s. 2-3.

strefy wpływów. Mniejsze państwa płaciły więc za jedność mocarstw do końca wojny i w ramach powojennej organizacji pokoju i bezpieczeństwa¹²⁰.

Konfederacja Narodu odebrała przemówienie premiera Churchilla w marcu 1943 roku o powołaniu Rady Europy¹²¹, czy projekt prezydenta Roosevelta dotyczący międzynarodowej organizacji odpowiedzialnej za pokój i bezpieczeństwo, jako tworzenie powojennego ładu przez Zachód. Nie oznaczało to realizacji polskiej koncepcji organizacji Europy Środkowej. Brytyjska i amerykańska opinia publiczna popierała odpowiedzialność mocarstw za pokój, a nie regionalnych federacji¹²². Wynikało to z wrogości ZSRR wobec nich, konieczności utrzymania jego wojsk w wojnie z Niemcami, pozyskania ich przeciwko Japonii i chęci powojennej współpracy gospodarczej i w sferze bezpieczeństwa¹²³. KN oceniała, że ZSRR bał się związków regionalnych w Europie, bo hamowały jego ekspansję i mogły wpłynąć na ruchy wyzwolenicze na jego terenie. Zakładała, że polska koncepcja zostanie okrojona w imię kompromisu wśród mocarstw. Zachód chciał współpracy z ZSRR, ale nie ekspansji komunizmu. Sceptycyzm brytyjski do konfederacji polsko-czechosłowackiej wynikał z jej słabości wobec Niemiec i prorosyjskości Beneša. KN uważała, że Wielka Brytania będzie popierała utworzenie bliższej jej federacji bałkańskiej i polsko-czesko-słowackiej z Węgrami, może z Rumunią. ZSRR zająłby państwa bałtyckie i Besarabię lub całą Rumunię. Wierzyła, że polską federację poprze Ameryka z racji szerzenia „idei United States” w Europie, jako gwarancji pokoju, demokracji, kapitalizmu i zapory komunizmu. Akceptowały ją Turcja, państwa skandynawskie, zachodni sąsiedzi Niemiec, Węgry, Rumunia, Bułgaria, ale nie Francja gen. de Gaulle'a. Uważała, że z Czechami będą trudności, bo były prorosyjskie i chciały Austrii w federacji z niechęcią do Polski. Federacja Europy Środkowej będzie zrealizowana tylko przy kapitulacji Niemiec wobec Anglosasów, albo gdy wkroczą od Bałkanów do Polski. Sytuacja militarna wskazywała, że szybsza będzie Armia Czerwona. Przewidywała, że jeśli ZSRR będzie osłabiony, zgodzi się na częściową realizację polskiej koncepcji, albo ruszy na Zachód, wierząc w swoją siłę, co wywoła wojnę z Anglosasami. Zdaniem KN, nie należało ulegać nastrojom chwili, bo „realizacja

¹²⁰ H. Kissinger, *Dyplomacja*, wyd. 2, Warszawa 1996, s. 448; L. Gardner, *op. cit.*, s. 185-187, 203-204.

¹²¹ ZNiO, syg. 294073, *Rada Europy i nowa Liga Narodów*, „Dziennik Polski” 1943/836, s. 3.

¹²² ZNiO, syg. 294073, *Dwa punkty widzenia. Dyskusja o prawach małych i średnich narodów w opinii polityków i publicystów USA i Wielkiej Brytanii*, „Dziennik Polski” 1943/838, s. 1; AAN, syg. 202/III-86, DR, DIP, *Prasa aliancka o problemie federacji*, „Nowa Polska. Wiadomości Codzienne” 23.11.1943, nr 248, s. 6; *Problem federacji wśród aliantów*, „NP” 08.12.1943, nr 63, s. 6.

¹²³ AAN, syg. 202/XIV-9, DR, Departament Spraw Zagranicznych (DSZ), *Problem Europy Środkowej*, „NP” 08.12.1943, nr 63, s. 66-67.

programu federacyjnego wymaga upor, wytrwałości i cierpliwości”¹²⁴. Pretensje ZSRR do Finlandii, państw bałtyckich, Besarabii i cieśnin tureckich oznaczały okrążenie Polski i jego hegemonię na Bałtyku i Morzu Czarnym, co otwierało mu drogę na Morza Północne i Śródziemne. Dlatego wierzyła, że Zachód poprze silny antyradziecki blok w Europie Środkowej¹²⁵.

W styczniu 1944 roku wkraczając do Polski Armię Czerwoną bez zgody polskich władz KN uznała za zaborczą. Odmawiała rządowi RP prawa do rewizji granicy ryskiej w czasie wojny, co mógł zrobić tylko Sejm RP¹²⁶. Aneksja połowy terytorium kraju przez ZSRR oznaczała dla niej wojnę, a Anglosasi mieli pomóc Polsce pokłęsce Niemiec. Wojną kierowałoby Polskie Państwo Podziemne, skazane na zagładę razem z jego przywódcami przez ZSRR¹²⁷. KN deklarowała, że chce z nim dobrosąsiedzkich stosunków, ale bez aneksji, bo granica na linii Curzona ograniczała suwerenność i rolę Polski w Europie Środkowej. *Pax sovietica* niszczył naród polski cywilizacyjnie i dokonania Polski na Wschodzie za Piastów i Jagiellonów¹²⁸. Atak ZSRR szedł na Polskę, odkąd podstawą jej polityki zagranicznej stała się realizacja federacji środkowoeuropejskiej, a zabór jej terytorium był środkiem do jej izolacji i osłabienia. Z żalem „Agencja Blok Środkowoeuropejski” zauważała, że na tym polu Moskwa odniosła pełny sukces za zgodą zachodnich rządów i międzynarodowej opinii publicznej. Ostrzegała, że podobnie jak w Jugosławii i Grecji zamierza ona powołać rząd komunistyczny w Polsce¹²⁹. Program wschodni KN załamał się w wyniku wzrostu potęgi ZSRR. Aktualne pozostało przesunięcie na zachód granicy z Niemcami i ich zniszczenie¹³⁰.

Po lądowaniu wojsk anglosaskich we Francji w czerwcu 1944 roku Konfederacja Narodu zaczęła głosić aktualność programu federacyjnego, a wcześniejszy dystans Londynu i Waszyngtonu uznała za działania taktyczne wobec ZSRR. „Agencja Europa Środkowa” przekonywała, że alianci zachodni odstąpili od podziału świata na strefy wpływów, a organizacja środkowoeuropejska miała reprezentować Europę Środkową w Organizacji Narodów Zjednoczonych¹³¹. Były to jednak nieliczne głosy

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ BN, mf. 47717, *Po konferencji moskiewskiej*, „BS” 06.12.1943, nr 7, s. 1-2.

¹²⁶ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Jakie tam znowu „Nowe Drogi”*, „NP” 15.05.1944, nr 69, s. 134.

¹²⁷ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Decyzja polska*, „NP” 18.01.1944, nr 65, s. 18.

¹²⁸ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Pora Kassandry*, „NP” 29.03.1944, nr 67, s. 109; *Nie chcemy wojny z Rosją*, „NP” 29.03.1944, nr 67, s. 109; BN, mf. 47725, *Decyzja polska*, „DB” 25.01.1944, nr 1, s. 1-3.

¹²⁹ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Cele i elementy polityki sowieckiej*, „ABS” 06.04.1944, nr 1, s. 109-110.

¹³⁰ AAN, syg. 202/III-81, DR, DIP, *Notatnik*, „NP” 15.05.1944, nr 69, s. 133.

¹³¹ AAN, syg. 202/III-88, DR, DIP, *Zasada rotacji i federacji*, „AeS” 17.06.1944, nr 6, s. 16.

części prasy brytyjskiej i amerykańskiej, a nie oficjalne stanowisko kręgów rządowych¹³².

Delegatura Rządu RP na Kraj ostro krytykowała KN za imperializm i wzbudzenie zagrożenia wśród mniejszości narodowych i sąsiadów Polski. Oburzała się, że robiła to polska organizacja w czasie, gdy sama Polska walczyła z imperializmem Niemiec i żądaniami ZSRR do granic strategicznych w Europie Środkowo-Wschodniej ze względów bezpieczeństwa. Delegatura uważała, że KN naśladowała je w ich dążeniu do hegemonii, podbojów, przestrzeni życiowych i eksploatacji gospodarczej. Jej imperializm podważał moralne prawo Polski do niepodległości i przedwojennych granic, dawał argumenty wrogiej propagandzie radzieckiej, odtrącał sąsiadów od związków z Polską, wystawiał ją na drwiny wrogów i sojuszników. Sama zniewolona miała niewolic innych. „To jest dziecinada i bufonada. Imperializm i mocarstwowość musi spotkać się w wydaniu polskim z potępieniem i odrzuceniem”¹³³.

Również ugrupowania centrowe i lewicowe potępiały idee mocarstwowości i imperializmu. Polska walczyła o wolność swoją i narodów środkowoeuropejskich, a nie o ich zniewolenie. Mocarstwowa Polska upadła we wrześniu 1939 roku, tak samo skończy i imperialna. Podkreślały, że wzorowanie się na imperializmie Niemiec czy ZSRR nie było zgodne z polską tradycją wolności i sprawiedliwości międzynarodowej¹³⁴.

Narody białoruski, litewski i ukraiński nie akceptowały nie tylko Imperium Słowiańskiego, ale nawet polskiej koncepcji federacyjnej rządu RP, którą uważały za ukryty imperializm. Jako warunek wstępny do jakichkolwiek rozmów o związku z Polską stawiały niezależność i równość państw oraz rewizję granicy ryskiej na zasadzie etnicznej¹³⁵.

Imperializm KN był odpowiedzią na zagrożenie niemieckie i radzieckie. Odzyskanie ziem Polski piastowskiej i jagiellońskiej uznawała za prawo i obowiązek narodu polskiego. Megalomania narodową „ku pokrzepieniu serc” posługiwały się wszystkie

¹³² AAN, syg. 202/III-39, DR, DIP, *Tygodniowa informacja prasowa nr 12*, 06.07.1944, s. 36.

¹³³ AAN, syg. 202/III-115/t. 1, DR, DIP, *Imperializm przeciw niepodległości*, 1943, s. 299.

¹³⁴ AAN, syg. 1174/2, *Droga Polski*, „WRN” 16-29.11.1941, nr 79, s. 167; syg. 202/II-22, DR, DSW, *Stosunki polsko-rosyjskie*, „Rzeczpospolita” (Polska Ludowa Akcja Niepodległościowa), 01.1943, nr 1, s. 163; *Rosja Stalina*, „Głos Pracy” (Polski Związek Wolności) 25.02.1943, nr 9, s. 164.

¹³⁵ AAN, syg. 202/I-35, DR, BP, *Sprawozdanie miesięczne Biura Wschodniego z Ziem Wschodnich*, wrzesień 1943, s. 17-21; *Przekrój przez litewską prasę podziemną*, październik 1943, s. 46-50; *Sprawy narodowościowe* 15.07-15.09.1942, s. 93-94; syg. 202/II-15, DR, DSW, *Rozmowy polsko-ukraińskie*, 09.03.1944; s. 30-32; syg. 202/II-22, DR, DSW, *Rozmowa z delegatem białoruskim*, nr 252A/9, 21.11.1943, s. 116-117; syg. 202/III-121, DR, DIP, SW, *Sprawozdanie sytuacyjne z Ziem Wschodnich za 1. kwartał 1943*, 04.1943 (Litwini i Ukraińcy wobec Polski), s. 34-36, 72-75.

ugrupowania polityczne w kraju poza PPR, która widziała Polskę u boku ZSRR. KN dowodziła, że imperium to gwarancja niepodległości, bezpieczeństwa i rozwoju Polski i państw środkowoeuropejskich, które bez walki ulegały Niemcom lub ZSRR. Intensywnie propagowała imperializm po napaści Niemiec na ZSRR w czerwcu 1941 roku, kiedy nawet alianci zachodni oczekiwali od niego tylko długiego oporu. W Polsce liczone na wyniszczenie się obu okupantów. Wówczas tak, jak po I wojnie światowej, nawet bez pomocy zachodnich sojuszników, wojsko polskie będzie kształtowało terytorialnie i organizacyjnie Europę Środkowo-Wschodnią. KN zakładała, że jej narody wejdą do Imperium Słowiańskiego z powodu zagrożenia Niemiec i ZSRR, pochodzenia plemiennego, tradycji wolnościowych „Imperium Jagiellonów”, polskich idei unii państw po 1918 roku, bezkompromisowej walki o niepodległość. Idea imperialna KN nie została zrealizowana z powodu okupacji Europy Środkowej przez Armię Czerwoną, a także braku zgody jej narodów na polską dominację. Wbrew dotychczasowym opiniom¹³⁶, KN w ramach Imperium Słowiańskiego uwzględniała interesy kulturalno-narodowe jego członków. Starła się rozwiązać spory terytorialne państw środkowoeuropejskich. Wspierała ideę federacyjną gen. Sikorskiego, poprzedzającą budowę Imperium, odmiennie niż Stronnicтво Narodowe i Szaniec, uważające ją za anachronizm¹³⁷.

Polska idea federacji środkowoeuropejskiej w czasie II wojny światowej budziła wrogość Niemiec i ZSRR, obojętność sojuszników zachodnich i ogromną nieufność narodów środkowoeuropejskich położonych między Bałtykiem i Morzem Czarnym. Narody te nie akceptowały Polski imperialnej, hegemonicznej, mocarstwowej, a nawet jej kierowniczej roli w Europie Środkowej. Skoro odrzucały niemiecki i radziecki imperializm, to trudno byłoby się spodziewać, że uznałyby polski, nawet wzorowany na idei jagiellońskiej, niedysponujący żadną realną siłą. Polska idea federacyjna była odbierana przez sąsiednie „małe” narody jako ukryta chęć dominacji nad nimi. Wszystkie polskie organizacje podziemne, z wyjątkiem polskich komunistów, zakładały co najmniej kierowniczą rolę powojennej Polski w związku środkowoeuropejskim, a nawet w ramach konfederacji polsko-czechosłowackiej. Realizacji polskich planów wśród narodów Europy Środkowej nie sprzyjało odstąpienie Czechosłowacji od konfederacji z Polską, przyjaźń z Węgrami, które podobnie jak Polska podkreślały swoje prawa do ziem historycznych, brak oficjalnego uznania przez polskie władze w kraju i na emigracji prawa do suwerenności narodów litewskiego i białoruskiego (unia z Polską ze względu na jej bezpieczeństwo) oraz ukraińskiego

¹³⁶ K. Przybysz, *Polska myśl polityczna 1939-1945*, s. 60; W.J. Muszyński, *KN, EBP*, t. 9, s. 308.

¹³⁷ ZNiO, syg. 16543/II/t.1, R. Rybarski, *Uwagi o przyszłym układzie prawnopolitycznym Europy Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 5 XI 1940, s. 21-31.

(ściśle sojusz z Polską), obojętność na losy Łotwy i Estonii¹³⁸. Ponadto wszystkie państwa i narody Europy Środkowej doświadczone okupacją niemiecką i radziecką dążyły do wzmocnienia swoich potencjałów narodo-państwowych wobec Niemiec i ZSRR własnym wysiłkiem.

---

¹³⁸ AAN, syg. 202/I-34, DR, BP, Kierownik Komisji Spraw Zagranicznych DR, *Uwagi o naszej polityce międzynarodowej*, 22.07.1943, s. 54-65a; syg. 202/I-33, DR, BP, Towarzystwo Badań Zagadnień Środkowej Europy, *Zagadnienie Europy Środkowej i kwestia pokoju*, 1943, s. 279, 283-284, 294, 298, 303-304, 308, 312-313, 316-319; syg. 202/I-36, DR, BP, *Problem narodowościowy*, przemówienie inauguracyjne przewodniczącego Rady Narodowościowej na jej pierwszym posiedzeniu, 1943, s. 48-50.

Dariusz Miszewski

THE IMPERIAL IDEA OF THE CONFEDERATION OF THE NATION TOWARDS
THE FEDERAL CONCEPTION
OF THE GOVERNMENT OF GEN. WŁADYSŁAW SIKORSKI

The Confederation of the Nation spread the idea of Polish imperialism at the terrain of Middle Europe to eliminate the influence of Germany and USSR. The main terrain of its military and political activities were the eastern lands of the Polish Republic. Poland was supposed to create a Slavic Empire at the Baltic-Black Sea Intermarium by making the Polish western border on the Oder river and the Lusatian Neisse and appointing a Lusatian country, by occupying the Belarusian lands and creating a union with Ukraine in the east, by associating with the Baltic countries in the north and by unions with Bohemia and Slovakia in the south. Together with the Great Yugoslavia (union with Bulgaria and Albania) a Middle Europe block would have been formed. Germans and Jews would have been exiled from "the new Poland" and the Ukrainian and Belarusian minorities would have had full cultural and national rights. Poland would have been founded on national and catholic ideals and authoritarian system. The Confederation supported the federal concepts of the Republic of Poland's government in the Eastern Europe.